



PAUL LAFARGUE

Tembellik Hakkı



PAUL LAFARGUE
TEMBELLİK HAKKI

Can Klasik

Tembellik Hakkı, Paul Lafargue

Fransızca aslından çeviren: Ebru Erbaş

Le droit à la paresse

Bu kitap ilk kez 1830'da *L'Égalité* dergisinde tefrika edilmiştir.

Bu çeviride kaynak alınan basım: La Découverte, 2010

© 2020, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Aralık 2020, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 5 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Düzeltili: Melis Oflas

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak illüstrasyonu: Efe Karadağlı

Baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-4784-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Kat: 8, 34398

Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

PAUL LAFARGUE
TEMBELLİK HAKKI

DENEME

Fransızca aslından çeviren

Ebru Erbaş



PAUL LAFARGUE, 1842'de Küba'da doğdu. Fransız asıllı Marksist, iktisatçı, gazeteci ve yazar. Fransa'da tıp öğrenimi gördü. Üniversitede kralcı hükümet sistemine karşı gelerek gençlik devrimine katıldı. Siyasal etkinliklerinden dolayı akademiden uzaklaştırıldı. Yine aynı dönemde yoğun bir okuma uğraşına daldı. Londra'da Marx ve Engels'le tanıştı, Birinci Enternasyonal'e katıldı. 1868'de Karl Marx'ın kızı Laura'yla evlendi. Fransız Sosyalist Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı, işçilerin örgütlenmesine yazılarıyla katkıda bulundu. Lenin'in Marksizmin en yetenekli ideologlarından biri olarak andığı Lafargue, yaşlılığın zihin ve bedende yol açacağı yıkıma katlanmamak için 1911'de eşiyile birlikte intihar ederek hayatına son verdi.

EBRU ERBAŞ, İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Lisesi'nin ardından Marmara Üniversitesi Fransızca Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. 1991'den beri çevirmenlik ve editörlük yapıyor. Atiq Rahimi'nin *Kahrolsun Dostoyevski* isimli romanıyla 2014 NDS Edebiyat Ödülü'nü yazarla paylaştı. Türkçeye kazandırdığı diğer eserler arasında Irène Némirovsky'nin *Pazar Günleri* isimli öykü seçkisi, Romain Puertolas'ın *Bir Ikea Dolabında Mahsur Kalan Hint Fakiri'nin Olağanüstü Yolculuğu* ve *Eyfel Kulesi Kadar Kocaman Bir Bulutu Yutan Küçük Kız* romanlarıyla, Goncourt Ödüllü yazar Mathias Énard'ın *Mintika* ve *Pusula* isimli yapıtları da bulunmaktadır. Mathias Énard'ın Can Yayınları tarafından yayımlanan *Pusula* adlı ro-

manının çevirisiyle 2019 Talât Sait Halman eviri dl'n kazanmıştır. Ebru Erbaş aynı zamanda *Kartal Belediye Plajı ve Mandalina Bahçeleri* isimli ocuk kitabının da yazarıdır.

İçindekiler

Önsöz	11
I. Yıkıcı Bir Dogma	13
II. Çalışmanın Kutsanması	17
III. Aşırı Üretimin Sonuçları	28
IV. Yeni Havaya Yeni Türkü	41
V. Ek	47
Lenin'in Paul ve Laura Lafargue'ın Cenazesinde Yaptığı Konuşma / 3 Aralık 1911	52

TEMBELLİK HAKKI¹

ÖNSÖZ

Bay Thiers, 1849 yılındaki İlköğretim Komisyonu'nda şöyle diyordu: "Ruhban sınıfını son derece etkin kılmak istiyorum çünkü 'keyfine bak' diyen şu diğer felsefenin aksine, insana bu dünyada acı çekmek üzere bulunduğunu öğreten o doğru felsefenin yaygınlaştırılması için din adamlarına güveniyorum." Bay Thiers burjuva sınıfının ahlakını böylece özetlerken adeta onun azılı bencilliğini ve dar görüşlülüğünü de cisimleştiriyordu.

Burjuvazi, ruhban sınıfının da desteklediği soyluluğa karşı savaşırken özgür düşüncenin ve tanrıtanımazlığın bayrağını sallıyordu ancak zafere erişince tavrını, söylemini değiştirdi ve artık günümüzde ekonomik ve siyasal hâkimiyetini dinle berkitiyor. 15. ve 16. yüzyıllarda burjuvazi eski pagan geleneğine dört elle sarılmış, Hıristiyanlık tarafından baskılanan tensel hazları ve tutkuları yüceltmmişti. Günümüzdeyse zevkusefa içinde, tıka basa doymuş olduğundan kendi öz düşüncelerini, Rabelais'leri, Diderot'ları yadıyor ve ücretlilere kanaatkârlığı vaaz ediyor. Hıristiyan ahlakın sefil bir taklidi olan kapitalist ahlak, işçinin tenselliğini lanetliyor. Üreteni en asgari ihtiyaçlara indirgemeyi, keyiflerinden ve tutkularından arındırmayı ve acımasızca, dur durak bilmeden çalışan bir makine işlevine mahkûm etmeyi hedefliyor.

Devrimci sosyalistlerin, bir zamanlar burjuvazinin düşüncülerinin ve yergi yazarlarının vermiş olduğu savaşıma yeni-

1. Aksi belirtilmediği sürece dipnotlar yazara aittir. (Y.N.)

den girişmesi gerekiyor; kapitalizmin ahlakına ve sosyal kuramlarına cepheden savaş açmaları, eyleme geçmeye çağırılan sınıfın zihinlerine egemen sınıf tarafından saçılmış önyargıları söküp atmaları; artık yeryüzünün işçinin gözyaşlarıyla sulanmayacağını, “mümkünse barışçıl yollardan, olmazsa şiddete başvurarak” kuracağımız, geleceğin komünist toplumunda insanların tutkularında tamamen özgür olacağını çünkü tüm bu tutkuların “doğası itibarıyla iyi olduğunu, sadece kötüye kullanılmalarından ve aşırıya vardırılmalarından kaçınmamız gerektiği”ni¹ ve böylesi durumlardan kaçınmanın da ancak karşılıklı dengelemeyle, canlı bir varlık olarak insanın uyumlu gelişimiyle mümkün olacağını zira Dr. Beddoe’nin dediği gibi, “bir irkin ancak fiziksel gelişiminin en üst noktasına vardığında enerjisinin ve ahlaki dirayetinin de doruğuna ulaştığını” tüm bu ikiyüzlü ahlakçıların yüzlerine haykırmaları gerekiyor. Nitekim büyük doğabilimci Charles Darwin² de bu görüşteydi.

Birkaç ilave notla birlikte yeniden gözden geçirerek yayına hazırladığım “Çalışma Hakkının Çürütülmesi”, haftalık *L'Égalité* dergisinin 1880 yılındaki ikinci dizisinde yayımlandı.

Paul Larafargue
Sainte-Pélagie Hapishanesi, 1883.

1. René Descartes, *Ruhun Tutkuları*. (Y.N.)

2. John Beddoe, *Memoirs of the Anthropological Society Of London*, [Londra Antropoloji Topluluğuna Sunulan Tezler]; Charles Darwin, *İnsanın Türeyişi*. (Y.N.)

I

YIKICI BİR DOGMA

“Tembellik edelim her işte,
içmek, sevmek
ve miskinlik dışında.”

Lessing

Kapitalist uygarlığın egemen olduğu ulusların işçi sınıfları garip bir çılgınlığın perçesine düşmüş. Bu çılgınlık, talihsiz insanlığa iki yüzyıldır eziyet eden bireysel ve toplumsal sefaleti de peşinde sürüklüyor. Çalışma aşkıdır bu çılgınlık, bireyin soyu sopyuyla birlikte canının çıkarılmasına dek varan, ölesiye çalışmak tutkusudur. Din adamları, iktisatçılar, ahlakçılar ise bu akıl tutulmasına tepki göstermek yerine çalışmayı kutsallaştırmışlardır. İnsan olarak gözleri kör, sınırları belli olduğu halde Tanrı'dan da bilge olmaya yeltenmişler, kendi zayıf ve naçiz hallerine bakmadan Tanrı'nın lanetlediğini onlar ıslah etmeye kalkmışlardır. Ben ne Hıristiyan ne iktisatçı ne

de ahlakçı olarak onların yargılarını kendi tanrılarının yargısına, onların dinî, iktisadi ve özgür düşünceden yana ahlaklarıyla verdikleri vaazları da kapitalist toplumda çalışmanın dehşet verici sonuçlarına havale ediyorum.

Kapitalist toplumda çalışma, her türlü zihinsel yozlaşmanın ve her türlü bedensel bozulmanın sebebidir. Rothschild'in ekürisinde, iki ayaklı bir kâhya tarafından beslenen safkan ile Normandiya çiftliklerinde toprağı süren, gübre yüklü arabaları çeken, hasadı ambara taşıyan ağır yük hayvanını karşılaştırmın hele. Ticaret misyonerleri ile din tacirlerinin henüz Hıristiyanlıkla, frengiyle ve çalışma dogmasıyla yozlaştıramadığı o asil vahşiye bakın bir, bir de makinelerin hizmetkârı konumundaki bizimkilere.¹

1. Avrupalı kâşifler, Pæppig'in "uygarlığın zehirli nefesi" dediği şeyin henüz kirletmediği ilkel toplumlara mensup insanların fiziksel güzelliği ve onurlu duruşları karşısında şaşkınlıktan donakalır. Lord George Campbell Okyanusya adalarının aborijinleri hakkında şöyle yazar: "Dünyada başka hiçbir halk, insanı ilk bakışta bu denli çarpamaz. Hafif esmer ve pürüzsüz tenleri; altın parıltılı, kıvrık saçları; güzel ve neşeli yüzleri, kısaca tüm varlıklarıyla *genus homo*'nun yeni ve görkemli bir örneğini sunuyorlardı. Fiziksel görünüşleri bizimkinden üstün bir ırk izlenimi veriyordu." Eski Roma'nın uygarlaşmış insanları; Caesar'lar, Tacitus'lar, Roma İmparatorluğu'nu istila etmekte olan komünal Germen kabilelerini aynı hayranlıkla izlerdi. Tacitus gibi, 5. yüzyılda yaşamış ve *piskoposların üstadı* diye anılan rahip Salvianus da uygar insanlara ve Hıristiyanlara barbarları örnek gösterirdi: "Bizden çok daha iffetli barbarların karşısında biz hayasız kalırız. Üstelik bizim ahlak yoksunluğumuz barbarları bile zedeler: Gotlar kendi milletlerinden sefih kimseleri aralarında barındırmazlar da sadece Romalıların onların arasında, isimlerinden ve uyruklarından kaynaklanan o talihsiz imtiyazlarıyla, ahlaksız olmaya hakkı vardır. (O devirde paganlar ve Hıristiyanlar arasında pedofili pek modaydı...) Zulme uğrayanlar insanlığı barbarlarda arar, onlara sığınır." (*De Gubernatione Dei*.) Yaşlı uygarlık ve doğmakta olan Hıristiyanlığın eski dünyanın barbarlarını yozlaştırması gibi artık yaşlanmış olan Hıristiyanlık ile modern kapitalist uygarlık da yeni dünyanın vahşilerini yozlaştırmaktadır. Vardığı, insancıl ve Hıristiyan lafazanlıkla malul sosyolojik sonuçları reddetsek de gözlem yeteneğini teslim etmemiz gereken M.F. Le Play, 1885 tarihli *Les Ouvriers Européens* [Avrupalı İşçiler] kitabında şöyle der: "Başkurtların tembelliğe eğilimi, göçebe yaşamın keyifleri ve bunların daha ziyade yetenekli bireylerde doğurduğu tefekkür alışkanlığı genellikle bu kişilerin tavırlarına bir seçkinlik, zekâlarına ve muhakemelerine

Bizim uygarlaşmış Avrupa'mızda insanın doğal güzelliğinden bir eser bulmak istersek onu henüz ekonomik önyargıların içlerinden çalışma nefretini söküp atmadığı uluslarda aramamız gerekir. Ne yazık ki yozlaşmakta olan İspanya halen bizim hapishanelerimizden ve kışlalarımızdan da az sayıda fabrikaya sahip olmakla övünebilir. Ama sanatçı, o kestaneler gibi esmer, çelik gibi dimdik ve esnek, gözüpek Endülüslünün karşısında hayranlıktan mest olur. Ve delik deşik paçosuna muhteşem bir edayla sarınmış dilencinin Osuna düklerine *amigo* diye seslenişini duymak insanın yüreğini ürpertir. Henüz içindeki ilkel hayvanın güdükleşmediği İspanyol için çalışmak, köleliklerin en beteri'dir¹. Helenler de görkemli devirlerinde çalışmayı ancak hor görürdü, çalışabilecek olanlar yalnızca kölelerdi, özgür insan ise sadece bedensel etkinliklerden ve zihinsel oyunlardan anlardı. Bu, aynı zamanda insanların Aristoteles'in, Phidias'ın, Aristophanes'in parçası olduğu bir toplum içinde devindiği, o toplumun havasını soluduğu bir çağdı; Maraton'da bir avuç cesur yüreğin, çok geçmeden Büyük İskender'in fethedeceği Asyalı gürümleri ezip geçtiği bir çağdı. Antikçağ düşünürleri özgür insanı alçaltan çalışmanın hor görülmesini öğütler, ozanlar Tanrı'nın bir lütfu olan tembelliğe övgüler düzerlerdi:

*O Melibæ, Deus nobis hæc otia fecit.*²

keskinlik kazandırır ki daha gelişmiş bir uygarlıkta aynı sosyal seviyede bulunan insanlar arasında bu nitelikler nadiren göze çarpar... Onlara en itici gelen de tarımsal faaliyetlerdir; çiftçiliğe razı gelmemek için her işi yaparlar." Esasen tarım, insanlık tarihinde kölece çalışmanın ilk tezahürüdür. Kitâb-ı Mukaddes geleneğine göre ilk katil Kabil, bir çiftçidir. (Y.N.)

1. Bir İspanyol atasözü şöyle der: *Descansar es salud* [dinlenmek sağlıktır].

2. "Ey Meliboeus, bir Tanrı verdi bize bu miskinliği." Vergilius, *Sığırtaç Türküleri*. (Bkz. EK)



Paul Lafargue'ın **Tembellik Hakkı** adlı eseri 1883'te yayımlanmasının ardından **Komünist Manifesto**'dan sonra en çok dile çevrilen, en çok baskısı yapılan, en çok okunan, atıfta bulunan, tartışılan başyapıtlardan biri oldu. Lenin Rusya'da 1905 Devrimi sürecinde çok sayıda baskı yapan **Tembellik Hakkı**'nı Ekim Devrimi üzerinde önemli etkiye sahip yapıtlardan biri olarak tanımlamıştı.

19. yüzyılın sonlarında on yedi saate varan çalışma saatleri üzerine kapitalizmin insanı köleleştiren, mutsuzlaştıran ve yoksullaştıran düzenini keskin bir ironiyle eleştiren Lafargue **Tembellik Hakkı**'nda bir yandan da aşırı üretimin büyük savaşlara, sömürgeciliğe yol açacağını vurguluyor. Vahşi kapitalizmin yanı sıra çalışmaya övgüler yağdıran Marksist ideolojiyi de eleştiren Lafargue aylaklığı, tembelliği övmekten çok insanların yaşamaya vakit ayırması gerektiğini savunuyor.

#kısaklasikler #fransızklasikleri #kapitalizm #işçisınıfı #sömürü
#marksizm #komünistmanifesto

Kapak illüstrasyonu: Efe Karadağlı

 **can**

canyayinlari.com | f |  |  canyayinlari

düşünce

ISBN 978-975-07-4784-7



9 789750 747847